

Зубенко Василь Васильович

кандидат юридичних наук, доцент

Херсонського державного університету

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Серед системи цінностей міжнародного співтовариства, закріплених ООН, пріоритетне значення мають права і свободи людини. В даний час в міжнародному праві існує декілька десятків діючих міжнародних актів, в яких отримала відображення загальнолюдська концепція прав і свобод людини і юридично обов'язкові норми для держав у різних сферах захисту прав людини.

Вчені-міжнародники дореволюційних часів широко сприйняли природно-правову теорію прав людини. Відомий професор Петербурзького університету Ф. Мартенс писав, що "всі освічені держави визнають за людиною як такою, безвідносно до його підданства або національності, відомі основні права, які нерозривно пов'язані з людською особистістю" [1, 327]. Під цими правами зазвичай малося на увазі право на життя, свободу совісті та віросповідання. За твердженням швейцарського вченого І. Блюнчлі, природні права людини "повинні бути шановані як в мирний, так і у воєнний час"[2, 316].

Велике значення для захисту прав і свобод людини на міжнародному рівні мають різні конвенційні органи, засновані на основі міжнародних договорів з прав людини. Відповідно до Статуту ООН відповідальність за виконання функцій Організації в галузі прав людини несе Економічна і Соціальна Рада. ЕКОСОП уповноважується Статутом ООН «робити рекомендації з метою заохочення поваги та дотримання прав людини та основних свобод для всіх» (п. 2 ст. 62).

Для виконання покладених на нього функцій ЕКОСОП створює спеціальні комісії. Комісія з прав людини була створена в 1946 р. складі 18 держав-членів (в даний час - представники 56 держав-членів, що обираються на три роки). Комісія проводить щорічні сесії протягом шести тижнів. Її коментарі з питань, віднесених до Пакту, переслідують мету допомогти державам-учасницям втілити в життя права, зафіксовані в Пакті, а також привернути їх увагу до недоліків доповідей і процедур підготовки доповідей. Крім того, Комісія може давати рекомендації Раді за результатами розгляду окремих доповідей.

Для вивчення практики грубих порушень прав людини у світі Комісія після 1980 р. заснувала кілька спеціальних органів, які мають «тематичні мандати». Зараз існують дві тематичні робочі групи: а) з питання про недобровільних або насильницьких зникненнях, б) зі свавільних затримань. Також є вісім тематичних спеціальних доповідачів: 1) з питання про позасудові і свавільні страти і страти без належного судового розгляду; 2) з тортур і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання; 3) з торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії; 4) з питання про осіб, переміщених всередині країн; 5) з релігійної нетерпимості; 6) з расизму, расової дискримінації та ксенофобії; 7) зі свободи думки і слова; 8) щодо використання найманців як засобу протидії здійсненню права народів на самовизначення [3, 138-139].

На основі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права створено Комітет з прав людини у складі 18 членів, що обираються на 4 роки таємним голосуванням із списку осіб, пропонованих Генеральним секретарем. Комітет розглядає надані державами-учасниками доповіді про вжиті ними заходи щодо втілення в життя положень Пакту і дає їм рекомендації. Зі скаргою до Комітету з прав людини може звернутися: 1) потерпіла особа (особисто або через уповноваженого); 2) особа, скарга якої стосується рішень державних органів, прийнятих після 1991 р. - набрання

чинності Факультативного протоколу; 3) особа, вичерпавши всі внутрішні засоби оскарження за національним законодавством; 4) особа, скарга якої подана тільки в Комітет з прав людини і не розглядається іншими міжнародними органами. Висновки Комітету оприлюднюються негайно після засідання, на якому вони були прийняті, і повторюються в щорічній доповіді Комітету на сесії Генеральної Асамблеї ООН.

Функції контролю за дотриманням міжнародних договорів виконують ще шість органів: Комітет з расової дискримінації (1970 р.), Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок з 23 експертів (1982 р.), Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (1987 р.), Комітет проти тортур з 10 експертів (1988 р.), Комітет з прав дитини з 18 експертів (1990 р.), а також Робоча група трьох, створена відповідно до Конвенції 1973 р. про припинення злочину апартеїду і покарання за нього. Одна з причин недостатньої ефективності роботи конвенційних органів полягає в тому, що вони наділені правом виносити на адресу держав лише «загальні зауваження» або «загальні рекомендації». Труднощі в роботі таких органів виникають і тому, що багато норм з прав людини сформульовані в загальних виразах і не мають точних і конкретних правових меж. До проблем реалізації окремих прав людини відноситься низька ступінь участі держав у їх захисті. Так, наприклад, учасниками Пакту про економічні, соціальні і культурні права є 92 держави, Конвенції про захист заробітної плати - 88, Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти - 77, Конвенції про мінімальний вік для прийому на роботу - 37 держав.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини отримує близько 100 тисяч скарг в рік від окремих осіб та груп людей про порушення їх прав, ці скарги розглядаються відповідними органами ООН [4, 278].

Загально визнані права людини стали основною цінністю в сучасному світі: їх можна виявити в конституціях і законодавстві кожної держави.

У міжнародному плані права людини отримали бурхливий розвиток у другій половині ХХ в. Це поняття, раніше відносилось тільки до національного законодавства, стало активно затверджуватися і розвиватися в міжнародних відносинах. Міжнародне співтовариство зрозуміло важливість проблеми, не тільки узаконивши серію загально визнаних прав в конвенціях, пактах і угодах, але й розробивши міжнародний механізм для захисту прав людини.

Таким чином, в сучасному праві склався комплекс принципів і норм, що відносяться до загально визнаних прав людини. Міжнародні договори з прав людини встановлюють зобов'язання держав з надання індивідам прав і свобод. Національне законодавство кожної держави визначає обсяг прав, їх зміст і гарантії здійснення.

Література:

1. Мартенс Ф. Современное международное право цивилизованных народов. Т. 1. СПб., 1882
2. Блюнчли И. Современное международное право цивилизованных государств, изложенное в виде кодекса. Вып. 2. М. 1877
3. Саидов А.Х. Международное право прав человека. - М., 2002
4. Организация объединённых наций: основные факты. - М., 2000